

УДК 378:37.091.12.011.3-051:796[37.043.2-056.2/.3]

Трояновська М.М.

ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

У статті визначено готовність майбутніх вчителів фізичної культури до роботи з дітьми з особливими освітніми процесами за допомогою анкетування. В анкетуванні прийняли участь студенти II, III, IV курсу та магістри. Результати анкетування студентів дозволили визначити ставлення до роботи з дітьми з особливими потребами та виявлено, що більшість студентів не проти працювати з дітьми з особливими освітніми потребами, але зовсім не готові до роботи. Визначено, що потрібно удосконалювати процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури у сучасній школі відповідно до вимог інклюзії.

Ключові слова: діти з особливими освітніми потребами, майбутні вчителі, інклюзивне навчання, студенти, професійна діяльність.

Постановка проблеми. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), лише 20% народжених дітей умовно вважається здоровими, інші – або страждають порушеннями психофізичного розвитку, або знаходяться в стані між здоров'ям і хворобою. Визнання прав таких дітей, їх інтересів, потреб, надання допомоги у процесі соціалізації та вибору професійної діяльності є дуже важливим на сучасному етапі розвитку освіти. Тому, сьогодні дуже актуальною є потреба у висококваліфікованих фахівцях з достатнім рівнем знань та володінням формами і методами роботи у інклюзивному освітньому середовищі [5].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасна система професійної підготовки спеціалістів з фізичної культури в основному спрямована на озброєння студента певним об'ємом знань і навичок, необхідних для методичної, викладацької та організаторської роботи [1; 2; 3; 4; 6; 7]. У той же час з урахуванням змін, що відбулися за останні роки, актуальною є проблема покращення якості професійних знань, умінь і навичок майбутніх спеціалістів, що вимагає удосконалення всіх складових освітнього процесу [4; 6; 7].

Дослідження процесу формування професійної компетентності викладачів вимагає постійного аналізу, науково-творчого обґрунтування, практичного забезпечення та розробки інноваційних технологій його здійснення. Окремі теоретичні та практичні аспекти проблеми професійного розвитку вчителів знайшли висвітлення у працях вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема українських: В. Андрущенко, О. Архіпов, М. Носко, І. Зязюна, В. Кременя, Н. Ничкало, В. Олійник, Л. Пуховської, А. Сбруєва, Т. Сорочан, І. Титаренко та ін.; російських: Л. Анциферової, А. Деркач, Е. Зеєр, А. Маркова, Л. Мітіна, В. Слассьоніної, В. Шадріков; американських: Е. Віллегас-Раймерс, Т. Гансер, Т. Гаскей, Л. Дарлінг-Хаммонд, Т. Коркорен, Дж. Літл та ін.; канадських: Н. Баскіа, М. Фуллан та ін.).

Існує багато досліджень, у яких розкриті проблеми навчання, виховання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітніх навчальних закладів (М. М. Безруких, О. Д. Гонев, С. П. Єфімова, Т. Д. Ілляшенко, В. Г. Петрова), побудови педагогічних моделей інклюзивного навчання (В. І. Бондар, А. А. Колупаєва, В. В. Назаріна, В. М. Синьов), формування готовності педагогічних працівників до інклюзивного навчання (Н. В. Зброєва, Л. В. Савенко, Г. О. Сіліна, І. В. Юхимец та ін.) [5].

Проблема інклюзивного навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітніх закладах стала предметом вивчення вітчизняних та зарубіжних психологів та педагогів, серед яких В. Бондар, Л. Дробот, В. Засенко, Т. Ілляшенко, А. Колупаєва, В. Синьов, Т. Скрипник, Н. Стадненко, О. Таранченко, В. Тарасун, Andrews & Lupart, 2000; Ballard, 1999; Barton, 2001; Booth & Ainscow, 1998; Clark, Dyson & Millward, 1995; Christensen & Rizvi, 1996; Hutchinson, 2002; Rouse & McLaughlin, 2000; Wade, 2000 та ін.

Мета – визначити готовність майбутніх вчителів фізичної культури до роботи з дітьми з особливими освітніми процесами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглядаючи професійну підготовку спеціалістів з фізичного виховання в контексті нашого дослідження, вважаємо за потрібне виділити такий напрямок – особиста фізична й мотиваційна готовність до професійної діяльності в інклюзивному освітньому просторі. Професійна мотиваційна спрямованість майбутнього вчителя фізичної культури до діяльності в інклюзивному класі включає в себе: 1) активно-позитивне ставлення до цієї діяльності, тобто інтерес до неї; 2) усвідомлення її професійно-соціальної та особистісної значущості; 3) прагнення вдосконалювати свої знання, вміння та навички; 4) загальну спрямованість на обрану професію [5].

Для визначення готовності майбутніх вчителів фізичної культури до роботи з дітьми з особливими освітніми процесами було проведено анкетування. В анкетуванні взяли участь 55 студентів II курсу, 60 студентів III курсу, 60 студентів IV курсу та 25 студентів магістрів.

На запитання: "Як Ви відноситеся до дітей з особливими освітніми потребами?" студенти II курсу дали відповіді такі, 9,76% студентів позитивно відносяться до дітей з особливими освітніми потребами, 63,4% – байдуже та 26,8% – ніколи не спілкувались; студенти III курсу дали відповідь 11,2% – позитивно відносяться до дітей з особливими освітніми потребами, 72,2% – байдуже та 16,6% – ніколи не спілкувались; студенти IV курсу дали відповідь 29,3% – позитивно відносяться до дітей з особливими освітніми потребами, 45,4% – байдуже та 25,3% – ніколи не спілкувались; студенти магістри дали відповідь 10,3% – позитивно відносяться до дітей з особливими освітніми потребами, 59,5% – байдуже та 30,2% – ніколи не спілкувались.

Більшість студентів відповіли, що байдуже відносяться до дітей з особливими освітніми потребами, було виявлено, що велика кількість студентів не спілкувались з такими дітьми.

Фізична культура та спорт є важливим чинником для реабілітації та соціально-побутової адаптації дітей з особливими освітніми потребами. Адже фізична недуга призводить до порушення функцій організму в цілому, значно погіршує координацію рухів, ускладнює можливість соціального контакту з навколишнім світом. Активні фізкультурно-оздоровчі та спортивні заняття дозволяють краще володіти своїм тілом, відновлюють психічну рівновагу, повертають відчуття впевненості в собі, дають нові можливості самообслуговування та повернення до активного життя.

Тому, було цікаво дізнатися у студентів: "Чи потрібно для дітей з особливими освітніми потребами фізична культура та спорт?", студенти II курсу 90,2% відповіли так та 9,8% – ні; студенти III курсу 95,2% відповіли так та 4,8% – ні; студенти IV курсу 91,8% відповіли так та 8,2% – ні; студенти магістри 96,8% відповіли так та 3,2% – ні.

На запитання: "Чи погодились би Ви працювати з дітьми з особливими освітніми потребами, враховуючи те, що Ви пройдете курси підвищення кваліфікації?" студенти II курсу 56,1% відповіли так та 43,9% – ні; студенти III курсу 61,2% відповіли так та 38,8% – ні; студенти IV курсу 57,8% відповіли так та 42,2% – ні; студенти магістри 80,6% відповіли так та 19,4% – ні.

Дослідження показало, що більшість студентів дали ствердну відповідь й погодяться працювати з дітьми з особливими освітніми потребами, враховуючи те, що пройдуть курси підвищення кваліфікації.

В умовах інклюзивного навчання необхідно, щоб педагог володів певними особистісними якостями, які дозволяли б вчителю успішно здійснювати виховну роботу з учнями. Тому, студентам потрібно було визначити: "Якими якостями повинен володіти вчитель, який працює з дітьми з особливими освітніми потребами?", студенти II курсу відповіли, що 36,6% не знають якими якостями повинен володіти вчитель, 29,3% вважають що вчитель повинен володіти добротою, 28,1% – терпінням, 4,9% – розумінням, 2% – ввічливістю; студенти III курсу відповіли, що 55,6% вважають що вчитель повинен володіти витримкою, 11,1% – уважністю, 33,3% – професійними якостями; студенти IV курсу відповіли, що 40,2% не знають якими якостями повинен володіти вчитель, 34,1% вважають що вчитель повинен володіти витримкою, 5,2% – організаторськими, 20,5% – ввічливістю; студенти магістри відповіли, що 58,6% вважають що вчитель повинен володіти витримкою, 10,1% – розумінням, 31,3% – професійними якостями.

На запитання: "Чи готові Ви працювати в умовах інклюзії? Якщо "Так", яка допомога Вам потрібна? Якщо "Ні", назвіть причини", студенти II курсу 56,2% відповіли, що готові працювати, але їм потрібно 12,3% допомога психолога та методиста, 29,3% потрібні спецкурси й семінари та 14,6% потрібно забезпечити відповідну матеріально-технічну базу; 43,8% студентів не готові працювати тому, що 4,8% не знають, що це і навіщо це робити, 7,3% вважають, що такі діти повинні знаходитися у спеціальних закладах, 2,5% вважають, що відсутня матеріально-технічна база та фінансування, 4,8% не знають, як працювати з такими дітьми й не володіють відповідними методиками; студенти III курсу 57,8% відповіли, що готові працювати, але їм потрібно 5,8% допомога психолога та методиста, 26,6% потрібні спецкурси й семінари та 25,4% потрібно забезпечити відповідну матеріально-технічну базу; 42,6% студентів не готові працювати тому, що 8,1% не знають, що це і навіщо це робити, 3,1% вважають, що такі діти повинні знаходитися у спеціальних закладах, 11,2% вважають, що відсутня матеріально-технічна база та фінансування, 20,2% не знають, як працювати з такими дітьми й не володіють відповідними методиками; студенти IV курсу 57,8% відповіли, що готові працювати, але їм потрібно 15,4% допомога психолога та методиста, 31,6% потрібні спецкурси й семінари та 10,8% потрібно забезпечити відповідну матеріально-технічну базу; 42,2% студентів не готові працювати тому, що 8,2% не знають, що це і навіщо це робити, 11,1% вважають, що такі діти повинні знаходитися у спеціальних закладах, 9,2% вважають, що відсутня матеріально-технічна база та фінансування, 13,7% не знають, як працювати з такими дітьми й не володіють відповідними методиками; студенти магістри 80,6% відповіли, що готові працювати, але їм потрібно 25,6% допомога психолога та методиста, 33,7% потрібні спецкурси й семінари та 21,3% потрібно забезпечити відповідну матеріально-технічну базу; 19,4% студентів не готові працювати тому, що 2,4% не знають, що це і навіщо це робити, 4,6% вважають, що такі діти повинні знаходитися у спеціальних закладах, 5,1% вважають, що відсутня матеріально-технічна база та фінансування, 7,2% не знають, як працювати з такими дітьми й не володіють відповідними методиками.

Визначено, що більшість студентів не проти працювати з дітьми з особливими освітніми потребами, але якщо пройдуть спецкурси й семінари де отримають знання, вміння та навички до роботи в інклюзивних класах.

Дослідження показало, що викладачам потрібно надавати студентам теоретичні знання та практичні вміння й навички, які допоможуть краще працювати з дітьми з особливими освітніми потребами.

Висновки. Аналіз наукових робіт указує на те, що готовність майбутніх вчителів фізичної культури до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами вивчена недостатньо. Більшість студентів не проти працювати з дітьми з особливими освітніми потребами, але зовсім не готові до роботи. Визначено, що готовність майбутніх вчителів фізичної культури до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами включає теоретичні знання, практичні вміння й навички, професійно значущі здібності й особистісні якості педагога, які допоможуть майбутньому учителю подолати труднощі й тривогу, а також вийти на новий рівень професійної майстерності.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі дозволили визначити актуальні напрями удосконалення готовності майбутніх вчителів фізичної культури з урахуванням вимог до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Використані джерела

1. Національна доктрина розвитку освіти. Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки України: URL: www.mon.gov.ua (дата звернення: 07.03.2018).
2. Носко М.О. Теоретичні та методичні основи формування рухової функції у молоді під час занять фізичною культурою та спортом: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.09. Чернігів, 2003. 419 с.
3. Куртова Г.Ю. Аналіз сучасної системи підготовки фахівців фізичної культури. *Вісн. Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка*. Вип. 85. Серія: Пед. науки. Чернігів, 2010. № 85. С. 56–59.
4. Куртова Г. Ю., Маслов В.Н., Давидова Н.А. Використання сучасних технологій у навчальному процесі студентів факультету фізичного виховання. *Вісн. Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка*. Вип. 76. Серія: Пед. науки. Чернігів, 2010. № 76. С. 258–260.
5. Куртова Г.Ю. Архипов О.А., Короп М.Ю., Гамов В.Г., Вертель О.В. Визначення відношення майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в інклюзивному класі. *Вісн. Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка*. Вип. 147. Том I. Серія: Пед. науки. Чернігів, 2017. С. 312–315.
6. Носко М.О., Гаркуша С.В., Воеділова О.М. Здоров'язбережувальні технології у фізичному вихованні: монографія. Київ, 2014. 300 с
7. Гаркуша С.В. Формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання до використання здоров'язбережувальних технологій: теоретико-методичний аспект: монографія. Чернігів, 2014. 392 с.

Troyanovskaya M.

READINESS OF FUTURE PHYSICAL EDUCATION TEACHERS TO WORK WITH CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

This article discusses the problems readiness of future teachers of physical culture to work with children with the special educational processes by means of questionnaire. The students took part in a questionnaire of II, III, IV of course and master's degrees. The results of questionnaire of students allowed to define attitude toward work with children with the special necessities. It is educed that it is needed to perfect the process of preparation of future teachers of physical culture at modern school in accordance with the requirements of inclusion.

The modern system of professional preparation of specialists from a physical culture is mainly sent to the armament of student by the certain volume of knowledge and skills necessary for methodical, teaching and organizational work.

Research of process of forming of professional competence of teachers requires a permanent analysis, scientifically-creative ground, practical providing and development of innovative technologies of his realization. The separate theoretical and practical aspects of problem of professional development of teachers found illumination in labors home and foreign.

Investigational, that most students not against to work with children with the special educational necessities, but if the special courses and seminars will pass where will get knowledge, ability and skills to work in inclusion classes. Research showed that it is needed to give teachers to the students theoretical knowledge and practical abilities and skills that will help better to work with children with the special educational necessities.

Analysis of the advanced studies specifies on that readiness of future teachers of physical culture to work with children with the special educational necessities is studied not enough. Most students not against to work with children with the special educational necessities, but quite not ready to work. Certainly, that readiness of future teachers of physical culture to work with children with the special educational necessities includes theoretical knowledge, practical abilities and skills, professionally meaningful capabilities and personality qualities of teacher, that will help a future teacher to overcome difficulties and alarm, and also go out on the new level of professional mastery.

Key words: children with special educational needs, future teachers, inclusion studies, students, professional activity.

Стаття надійшла до редакції 12.03.2018 р.